

De rol van Don Quichot

... OF HOE CUYPERS' UITMONSTERING IN DE ST.-SERVAAS VERDWIJNEN GAAT*

Het Koninklijk Besluit (KB) omtrent het beroep van het Cuypers Genootschap bij de Kroon (Raad van State, afdeling geschillen van bestuur) is eindelijk verschenen. Wie nu mocht denken dat één van de meest belangwekkende en geruchtmakende restauratiecontroversen sinds de geschiedenis rond Paleis het Loo een even indrukwekkend als informatief KB op zou leveren, komt bedrogen uit. Vooral ten aanzien van het vrij problematische liturgie-artikel 16** – waarover in het bulletin van het Cuypers Genootschap meer – had voorzien kunnen worden in de broodnodige jurisprudentie, die ook in deze procedure ten eerste gemist werd. Helaas is WVC er in geslaagd de principiële discussie te ontlopen. De verantwoordelijke minister heeft – al dan niet conform het advies van de Raad van State – het standpunt van de sector Wetgeving en Juridische Zaken van WVC gevolgd en het Cuypers Genootschap niet-ontvankelijk verklaard. Aan zijn belangstelling voor de 19de eeuw, ook inzake de St.-Servaas heeft het zeker niet gelegen. Andere interessen, zoals het in de jurisprudentie gedoodverfde belang van de eigenaar-vergunninghouder, prevaleerden. Gezien een aantal bijna onmogelijke 'vergissingen' en 'misverstanden' tussen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en WVC heeft het er alle schijn van dat ook de vrees voor gezichtsverlies een krachtige motivatie is geweest. Het resultaat is nu dat men in Maastricht de handen vrij heeft om het neogotische interieur te slopen. WVC meent de eer aan zich te kunnen houden door te stellen dat er geen subsidie komt voor moderne schilderijen, maar daar is Cuypers' uitmonstering niet mee gebaat. Twee vierkante centimeter middeleeuwse schilderijen zijn heiliger dan een compleet 19de-eeuws interieur. Formeel valt daar echter niets meer aan te doen.

FATALE TERMIJNEN

Bij nadere bestudering van het magere KB valt een manier van redeneren op, die voor actievoerend monumentenzorg in Nederland bitter, maar wel behartenswaardig is. Hoewel de voorgeschiedenis van de procedure rond de St.-Servaas inmiddels alle trekken van een cryptogram vertoont, zullen we proberen haar in enkele data en wetsartikelen samen te vatten. Welbeschouwd is de hele affaire er een van termijnoverschrijdingen. De argumentatie tot het niet-ontvankelijk verklaren is gebaseerd op art. 26 van de monumentenwet. Daarin wordt gesteld dat met de *beschikking* van de minister om een restauratie- of sloopvergunning af te geven (art. 15) een termijn van twee maanden van

start gaat om in beroep te komen bij de Kroon. Het mistige gegoochel met data in deze zaak gaat uit van een beroepstermijn, die van kracht werd op 12 januari 1984, een half jaar nadat het herziene restauratieplan voor de St.-Servaas bij WVC/Monumentenzorg was ingediend. Spijtig genoeg was deze 'fatale' dag bij Monumentenzorg nergens genoteerd: de datum van inschrijving van het plan en het weekend meegerekend werd één dag te laat, op 17 januari 1984, de verplichte zesmaandstermijn voor de vaststelling van dit soort plannen met een half jaar verlengd. Op dat moment had Maastricht formeel de vergunning dus stilzwijgend verkregen. Het zou tot mei duren eer de restauratiestichting daar achter kwam en tot september voordat dit nieuws in de openbaarheid kwam. Tegen die tijd waren alle beroepstermijnen overschreden. Ook bij WVC was men zich tot mei 1984 niet bewust van de kapitale 'vergissing'. Men hield vast aan een tweede termijn die 12 juli zou verstrijken. Op dit punt kunnen we de draad van het verhaal in het KB oppakken. Daarin staat:

'dat de appellante (= Cuypers Genootschap) zich bij schrijven van 17 juni 1984 tot Onze Minister heeft gewend om te waarschuwen voor een mogelijk laten verstrijken van deze beslissingstermijn;

dat als antwoord op dit schrijven Onze Minister (d.w.z. het hoofd van de afdeling Musea, Monumenten en Archieven van WVC) aan de appellante een afschrift heeft toegezonden van een brief, die hij op 19 juni 1984 had gericht aan de Stichting Restauratie De Sint Servaas...;

dat de appellante stelt, dat zij deze brief mocht beschouwen als de beslissing op het verzoek om vergunning... (omdat) de inhoud van de brief haar geen aanleiding gaf om daartegen beroep in te stellen – de minister stelde immers dat de schilderijen hersteld zouden worden en dat over de rest van het interieur verder onderhandeld werd – voordat op 20 september bleek van het bestaan van nieuwe feiten;

dat echter de brief van 19 juni 1984, nog daargelaten dat deze door Onze Minister... niet als een beslissing is bedoeld en... naar formulering en strekking het karakter van een beslissing ontbeert en in hoofdlijnen veeler kan worden gekenmerkt als een uitnodiging aan de Stichting Restauratie De Sint Servaas tot het verstrekken van nadere informatie;

dat, gezien de gevolgen die de wet... verbindt aan overschrijding van de beslissingstermijn van zes, onderscheidelijk twaalf maanden, naar Ons oordeel een verwijzing naar de brief van 19 juni 1984 onvoldoende rechtvaardiging vormt voor het feit, dat de appellante niet na 12 juli 1984, de haar bekende datum waarop na de indiening van het restauratieplan twaalf maanden waren verstreken, zich ervan heeft vergewist of een definitieve beslissing tot stand gekomen was, noch zekerheidshalve binnen twee maanden beroep heeft ingesteld;

TE GOED VAN VERTROUWEN

De redenering in het KB is mistig: weliswaar heeft het Cuypers Genootschap op zijn verzoek om de lang verbijde beschikking notabene van het hoofd van de afdeling MMA-de *junibrief* van de minister toegezonden gekregen, die ook door de monumentenraad als zodanig werd ontvangen, maar had daarop niet mogen vertrouwen! Zeker viel de omzichtige en diplomatieke formulering op, maar deze werd toegeschreven aan de *overeenstemming*, die volgens artikel 16 bereikt diende te worden en de zeer gevoelige lobby tussen Maastricht en Den Haag. Van diverse zijden kreeg het Cuypers Genootschap nl. op het hart gedrukt de onderhandelingen in dit stadium niet te frustreren, zoals bijvoorbeeld door het instellen van beroep omdat nog niet het hele interieur was veiliggesteld. Dit werd ook aan de Raad van State tijdens de openbare behandeling van het beroep op 8 maart jl. medegedeeld, maar het heeft niet mogen baten...

Als in een *deja-vu* had het Cuypers Genootschap moeten weten dat de sector Wetgeving en Juridische Zaken van WVC in haar alwetendheid de *junibrief* ex cathedra belieft te kwalificeren als een niet-beschikking. Deze goocheltruc werd door de desbetreffende vertegenwoordiger tijdens de openbare behandeling tweemaal gedemonstreert: bij de genoemde *juni-brief* en haar fundament de fameuse 'beschikking' van de staatssecretaris van – toen nog – CRM d.d. 10 december 1979, waarmee het touwtrekken om de neogotische uitmonstering begonnen is. Conform het advies van de monumentenraad stelde de staatssecretaris dat, uitgaande van de door de Maastrichtse Restauratiestichting geformuleerde noodzaak tot herstel van het monument zijns inziens 'niet anders mogelijk (is) dan het nog overwegende 19de-eeuwse karakter in zijn totaliteit te behouden c.q. te herstellen.' **Omdat het restauratieplan, waar deze missive een reactie op vormt, opeens volgens WVC géén vergunningaanvraag heet te zijn, mag dit schrijven niet opgevat worden als een beschikking en is het net zoals de *junibrief* van Brinkman een vrijblijvend katebelletje.** Let wel, zo wordt niet geredeneerd bij een kleine herstelcampagne van een luttel miljoen, maar een hoogst belangrijke restauratie van 46 miljoen! De moraal van dit verhaal is al te triest. Iedere actievoerende monumentenzorger dient zich te realiseren dat een brief van WVC geen enkele garantie biedt, of deze nu van het hoofd van de afdeling MMA, de staatssecretaris of de minister zelf komt. Gemakshalve zullen we er maar aan voorbij gaan dat een ministeriële beslissing, gericht op enig rechtsgevolg, per definitie als een besluit (met algemene werking) dan wel als een beschikking (een besluit ten aanzien van een bijzonder geval) aangemerkt mag worden. Wellicht is het dienstig, om nóg erger te voorkomen, WVC twee stempeltjes aan te bieden met 'beschikking' en 'niet-be-

schikking'. Elastische interpretaties behoren dan mogelijk tot het verleden.

Tot slot mag hier nogmaals op de marginale betekenis van de derde-belanghebbende, de actievoerende monumentenzorger, voor de overheid gewezen worden. Het is de eigenaar, bezitter dan wel vergunninghouder wiens belangen tellen en niet zozeer die van het monument. Opnieuw is gebleken dat uitsluitend bij de gratie van deze eerste belanghebbenden de zorg voor monumenten in Nederland op verantwoorde wijze ingevuld kan worden. Voor de liefhebber pur sang resteert de rol van Don Quichot.

*Zie ook van dezelfde auteur: 'Van uitstel tot afstel, 19de-eeuwse uitmonstering der St.-Servaaskerk bedreigd', Heemschut 60 (1983) 40-43; en samen met drs Wies van Leeuwen, "Een gemutileerde Cuypers aanbidden", de restauratie van de Maastrichtse Sint Servaas', Heemschut 6 (198), 128-131. En voorts van ir K. J. C. Merks, 'De beschildering van de Sint Servaas, een architectonische beschouwing', Heemschut 62 (1984), 106-109, waarin ook voor moderne schilderijen wordt gepleit.

**Onze minister neemt met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing ingevolge artikel 15 (restauratie- of sloopvergunning) dan in *overeenstemming* met de eigenaar, indien en voor zover het betreft een beslissing waarbij de wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn.

Bernadette van Hellenberg Hubar